

OSVRTI I PRIKAZI

Josip VRANDEČIĆ, *Zadarski nadbiskup Minuccio Minucci i njegova jadranska misija*, Leykam international d.o.o, Zagreb i Filozofski fakultet u Splitu, Split – Zagreb, 2018., 383 str.

Iz pera prof. dr. Josipa Vrandečića proizašla je monografija naslova *Zadarski nadbiskup Minuccio Minucci i njegova jadranska misija* koja govori o zadarskom nadbiskupu Minucciju. Knjiga je nastala kao plod dugotrajnog istraživačkog pothvata koji je autor započeo još 2006. godine (str. 9). Taj dugogodišnji rad osjeća se od prve do posljednje stranice, autor je literaturu i izvore marno prikupljao po mnogobrojnim arhivima, pomalo slagao kamenčić po kamenčić i tako je nastala slika jednog crkvenog premeta koji „pripada najužem krugu postkoncilskih obnovitelja u vremenu od pape Grgura XIII. (1572. – 1585.) do Klementa VIII. (1592. – 1605.)“ (str. 11). Autor je nakon uvoda (str. 1 – 16) studiju podijelio na dvanaest poglavlja, poslije kojih slijede sažetci na talijanskom, njemačkom i engleskom jeziku, izvori i literatura te kazalo imena i kazalo zemljopisnih imena. Pojedina poglavlja skladno se uklapaju jedno u drugo, tako da ne nastaju nepotrebni prekidi, nego je tekst cjelina od prve do posljednje stranice.

Djetinjstvo u Serravallima prvo je poglavlje (str. 17 – 27) u kojem autor ukazuje na Minuccijeve početke: Minucci je rođen 17. siječnja 1551. godine. Nekih stotinjak kilometara od njegova rodnog mjesta nastavljeno je zasjedanje sabora u Tridentu. Upravo će taj sabor kasnije utjecati na njega i njegovo djelovanje u diplomatskoj službi. Naravno, njegovo podrijetlo imalo je veliko značenje, njegov otac Girolamo završio je pravo te se oženio plemkinjom Franceschinom Raccoloms kojom je imao desetero djece. Minuccije je bio treći sin te je najprije imao privatnog učitelja, a zatim je pohađao školu. Odlučan utjecaj na Minuccija imao je njegov stric Andrija koji je djelovao u Rimu i pozvao mladog nećaka na Kuriju. Pošto je Andrija imenovan zadarskim nadbiskupom i uputio se u Zadar, pratio ga je mladi Minuccije. To je bio njegov prvi susret sa Zadrom. Tada nije ni slutio da bi mogao slijediti stričeve stope i postati zadarski nadbiskup. Vrativši se u Italiju, upisao se na padovansko veleučilište gdje je 1573. godine doktorirao crkveno i civilno pravo.

Namještenje je dobio u Rimu, a autor upravo u drugom poglavlju (str. 29 – 45) prikazuje Minuccijevo diplomatsko djelovanje. Ono se proteže sve do vremena kada je Minuccije stupio u Državno tajništvo, a ni tada se nije odrekao diplomacije. Budući da je bio zadarski nadbiskup stupio u službu papinskog nuncija za Južnu Njemačku Bartolomea Portije. U njegovoj pratnji obišao je njemačke zemlje pokušavajući učvrstiti poljuljane crkvene strukture. Prijelomni događaj u njegovu

životu, prema vlastitom pripovijedanju, predstavlja sudjelovanje na njemačkom državnom saboru u Regensburgu 1576. godine. Tu je sudjelovao kao papinski diplomat, a na saboru je trebala biti izglasana materijalna pomoć Ugarskoj i Hrvatskoj u njihovoj borbi protiv osmanskih jedinica. Poslije je otputovao u Köln, a zatim u Prag. Tu je stupio u službu tridentskog nadbiskupa i kardinala Ludovika Madruzzoa.

Na prijašnje poglavlje skladno se uklapa treće (str. 47 – 61), koje je autor naslovio „Borba za Rajnu“, gdje prikazuje Minuccijevu misiju povodom prijelaza kardinala i kölnskog nadbiskupa Gebharda Truchsessa von Waldenberga (1547. – 1601.) na kalvinizam. Köln je stršio kao katolička utvrda u protestantskom moru, a to vrlo važno crkveno središte smješteno je na strateškom položaju i otvoreno prema Francuskoj i Nizozemskoj. Bivšeg kölnskog nadbiskupa Minucci oslovljava pogrđnim riječima: otpadnik, koji je od malih nogu pokazivao sklonost prema zlu. Upravo je Minucciju povjerena ta delikatna diplomatska misija, a on je u ime pape trebao posljednji put upozoriti Truchsessa da se vrati u Crkvu. Ako to ne učini, trebao je biti pokrenut proces njegova razrješenja i izbora novog nadbiskupa. O svojem putovanju prema Kölnu i susretima s visokim državnim i crkvenim službenicima detaljno je izvještavao Svetu Stolicu. Stigavši u Köln 20. siječnja 1583. godine, pronašao je podijeljeni grad i nije se u njemu osjećao sigurnim. Kako bi izbjegao opasnost i napade, često je mijenjao adrese, a „sa Senatom i Kaptolom komunicirao je preko posrednika“. Pošto je misija izborom novog nadbiskupa Ernsta Wittelsbacha (1583. – 1612.) dovršena, Minucci je preobučen u vojničko odijelo napustio Köln.

Kada je Minucci stigao u Rim, papa Grgur XIII. primio ga je u audijenciju, zahvalio mu se i obdario ga s 400 škuda. Poslije kratkog predaha papa mu je povjerio misiju u Španjolskoj. Te događaje Vrandečić opisuje u četvrtom poglavlju koje je naslovio „Krv i znoj Kastilje“ (str. 63 – 75). Minucci je trebao uvjeriti kralja Filipa II. u potrebu intervencije na Rajni. Kada bi izgubio Köln, tada bi imao utjecaja i na Nizozemsku i Francusku. Kako se vidi, nije uspio oduševiti Filipa II. za rimske planove, napustio je Madrid i uputio se preko južne Francuske u Italiju. Stigao je u Avignon, nekadašnju papinsku rezidenciju, Nicu i Marseille, a u Tortonu su ga čekala pisma iz Rima. Put nije nastavio prema Italiji, nego se uputio u München, gdje je već prije boravio.

Vrandečić prikazuje Minuccijevo djelovanje u Njemačkoj u petom poglavlju pod naslovom „Na dvoru Wittelsbacha“ (str. 77 – 88). U Münchenu je Minucci doživio priznanje, bavarski vojvoda Wilhelm V. imenovao ga je prvim savjetnikom u Bavarskom dvorskom vijeću. Bavarski je vojvoda bio katolički vladar koji je gradio velebne crkve, podupirao katoličko sveučilište u Ingolstadtu

i bio privrženik katoličanstva u Južnoj Njemačkoj. Vrandečić donosi pojedini: Minuccijevo putovanje i njegova pisma koja je službeno slao u Rim ili prijateljima u Italiju. Otputovao je u Prag gdje je 9. ožujka 1587. godine, u dobi od 35. godina, primio svećeničko ređenje koje mu je podijelio nuncij Filippo Sega.

Krajem studenoga 1587. godine uputio se u Rim, a njegov tamošnji boravak Vrandečić opisuje u šestom poglavlju pod naslovom „Bavarski poslanik u Rimu“ (str. 89 – 101). Kao iskusni diplomat zastupao je bavarske interese na Kuriji. Rimski krugovi već su duže vrijeme znali za njegove diplomatske sposobnosti pa je Minucci dospio u Državno tajništvo.

Njegovo djelovanje autor prikazuje u sljedećem, sedmom poglavlju koje je naslovio „U Državnom tajništvu“ (str. 102 – 133). Tu je Minucci s kardinalom San Giorgijem radio na pripremi ustanka u Albaniji kako bi se Venecija uvukla u rat protiv Turske. Sa sjeverne su strane Habsburgovci ratovali protiv osmanskih jedinica, a Venecija je trebala otvoriti novo ratno područje i time rastegnuti osmanske jedinice. Pokušaj osvajanja Klisa nije uspio. Mlečani nisu ušli u rat, nego su pokušali sačuvati neutralnost. U kurijalnim intrigama Minucci nije imao samo prijatelje nego i one koji su radili protiv njega. Nije se uspio domoći kardinalskog purpura, premda je bio visoko cijenjen. Njegov najveći protivnik bio je kardinal Francesco de Toledo, prvi isusovački kardinal koji mu je nekoliko mjeseci prije smrti osobno priznao da je predvodio one koji su na Kuriji radili protiv njega i protiv njegova imenovanja kardinalom. Habsburški krugovi u Rimu nisu imali velikog povjerenja u njega, za njih je Minucci bio previše probavarski orijentiran. Minucci je zapazio spletke pa je 1595. godine želio napustiti Kuriju. Klement VIII. (1592. – 1605.) ga je primio u oproštajnu audijenciju, pohvalnim se riječima izrazio o Minuccijevoj službi i „7. veljače 1596., nakon položenog biskupskog ispita, Minucci je imenovan za zadarskoga nadbiskupa. Posvetio ga je kardinal Filippo Sega, 10. ožujka, u Svetojeronimskom zavodu, isti njegov prijatelj koji ga je u Pragu zaređio za svećenika. Dana 3. travnja primio je palij Nadbiskupije.“

Dugo osmo poglavlje naslova „Dolazak u Zadar“ (str. 134 – 210) govori o za hrvatsku povijest vrlo važnim Minucijevim zapažanjima o zadarskoj Crkvi, njezinim institucijama i pojedinim župama. Prije odlaska u Zadar kanio je posjetiti Veneciju. Za tu prigodu, po papinu nalogu, bio je već priredio poduži govor, ali zbog bolesti nije mogao putovati. U tom je govoru istaknuto osmansko zauzimanje Klisa i mletačka odmazda nad zavjerenicima, s naglaskom na to da ako Habsburgovci sami istjeraju Turke iz jugoistočne Europe, tada nema mjesta za Veneciju. Mletačkom je senatu želio zorno predočiti kamo vodi njihova neutralnost: ona ne škodi samo kršćanskoj stvari nego i njihovu vlastitom gospodarstvu. Sredinom rujna na galiji „Peregradina“ preplovio je Minucci

Jadran i Zadar ga je radosno dočekaao jer on nije pripadao venecijanskim plemićima kao njegovi mnogi prethodnici, a Vrandečić zaključuje „bio je jedan od najučenijih prelata svoga vremena koji je došao iz Rima kao pripadnik najužega kruga pokoncilске Crkve“. Njegov ponovni susret sa Zadrom poslije tridesetak godina „bio je daleko od sretnog“. Ciparski je rat dodatno narušio i prije oskvrnjen duhovni krajolik. Grad je zatekao obrambeno jačim, ali duhovno, gospodarski i biloški slabijim, čvrsto zatvorenim u novi betonski kalup, „nalik kamenom brodu nasukanom nadomak turske ruke.“ Uskočko pitanje nije bilo riješeno, a istodobno je nadbiskup trebao ublažiti posljedice neuspjelog pokušaja oslobođanja Klisa. U tu mu je svrhu papa Klement VIII. 2. rujna iste godine poslao iz Ferrare breve s kojim ga opunomoćuje u posredovanju između katoličkih vladara na cijelom Jadranu. Njegova je misija bila vrlo delikatna, a kako se na temelju dostupnih vrela vidi, imala je političku dimenziju na relaciji odnosa između pape, Venecije i Habsburgovaca. U tom pothvatu pokušao je ujediniti Crkvu u Dalmaciji. Čak je namjeravao organizirati sabor svih njezinih biskupija, ali je odustao od te namjere zbog odsutnosti najvećeg broja dalmatinskih prelata. Zadarska crkva nalazila se u teškom stanju, imao je novi nadbiskup osjećaj da je došao „u zapušteni vinograd“. On, čovjek svjetskog formata, posjećivao je europske prijestolnice, a sada se nalazi u okruženom gradu, usamljen je i ne razumije jezik naroda. Generalni vikar Gaspar Orsini dao je ostavku još prije Minuccijeva dolaska u Zadar i napustio je grad, pa je novi nadbiskup razmišljao o tome kako pronaći pouzdanog vikara. Nadbiskup je uvidio potrebu osnivanja sjemeništa i odmah se dao na posao. Potreba se osjećala i u drugim dijecezama na istočnojadranskoj obali, ali ni one kao ni Zadar nisu imale dovoljno financijskih sredstava za takav pothvat. Sukob sa Šimom Budinićem, koji mu je zamjerio što ga nije imenovao vikarom umjesto Ivana Grisogona, odužio se sve do Budinićeve smrti 1600. godine. Prema nadbiskupovu navodu, Budinić je oko sebe okupljao nezadovoljnike koji su radili protiv njega. Kanonici su imali privilegije koje nadbiskup Minucci nije mogao uskratiti pa je jedan dio kanonika radije obitavao na selu nego u gradu. Budući da se Zadar nalazio nadomak osmanskog dominija, Vrandečić prikazuje i nadbiskupov odnos prema islamu i prvu Korizmu koju je 1597. godine proveo u Zadru, zatim vizitaciju Paga, dolazak vizitatora Nassija i otmicu iz samostana sv. Katarine. Nadbiskup se uhvatio u koštac s problemima u Zadru, Budinić je bio protiv njega, a ovome se pridružio i kanonik Šimun Benja koji je živio u konkubinatu i to nije skrivao. Benja je znao da je to trn u nadbiskupovu oku i, kako bi se zaštitio, pokušao je okrenuti gradske rektore protiv Minuccija potičući ih neka „pregledaju nadbiskupove troškove uređenja Biskupske palače i popločavanja njena predvorja, čime se Minucci bavio“. U

tome pak nije imao uspjeha – gradski rektori nisu se dali zavesti, a nadbiskup je obitavao izvan Zadra nastavljajući vizitaciju. Obilazio je najprije kopneni dio nadbiskupije, Dračevac (Zadarski), Bibinje, Sukošan i Biograd na Moru, zatim se uputio na otočne župe započevši s Vrgodom. Nije sve uspio vizitirati, tijekom zime planirao je posjetiti kopneni dio zapadnog dijela nadbiskupije i drugi dio otočnih župa, od Dugog otoka do Premude (str. 189). Poslije povratka s vizitacije susreo se s Jusuf-agom o kojem „se u Zadru govorilo da kani pobjeći s Porte i prijeći na mletačku stranu“. Taj je potjecao iz Zadra i spletom okolnosti dospio je u Carigrad, gdje je samo prividno prihvatio islam i načinio zavidnu karijeru. Jusuf-aga, odnosno zadarski plemić Franjo Civaletti, ostao je i dalje kršćaninom, dao je krstiti svoju djecu i namjeravao je udati svoju kćer za kršćanina. Isto tako su se njegovi sinovi trebali oženiti kršćankama. U istom poglavlju Vrandečić detaljno opisuje Dijecezansku sinodu koju je nadbiskup sazvaio 1598. godine, poslije koje je uslijedio *ad limina apostolorum*. Sinoda je vrlo važna jer je preko nje nadbiskup pokušao potaknuti kler na njihove kleričke dužnosti. Svi zaključci sinode nisu novi, nego posadašnjuju već prije donesene odredbe na zadarskim dijecezanskim sinodama. Među ovima posebno se ističe deveta odredba koja je naslovljena *De Turcis et eorum consuetudine* (*O Turcima i njihovom ponašanju*) koja potiče na prekidanje odnosa s muslimanima, zabranjuje im se ulazak u Crkvu i promatranje svetih slika ili svetišta. O svemu tome izvijestio je nadbiskup Minucci rimske krugove upućujući pisma osobno papi.

Deveto poglavlje pod naslovom „U obrani Zadarske crkve“ (str. 211 – 246) ukazuje na Zadar i sukobe unutar njegove Crkve. Budinić je već početkom svibnja stigao u Rim i ogovarao nadbiskupa. Njemu se pridružio i kanonik Zudenigo iz Raba. Posebni je sukob imao Minucci s kanonikom Benjom koji je živio u konkubinatu. Na jednom otoku imao je ženu s kojom je imao djecu. Druga žena je s njime zatrudnjela. Uz njih je prema nadbiskupovu izvještaju imao još dvije ljubavnice na drugim otocima s kojima je imao intimne odnose. Kako bi urazumio neposlušnog kanonika, nadbiskup ga je kaznio s 25 zlatnih dukata, a novac se trebao utrošiti za gradnju crkve sv. Šime. Epizoda je interesantna jer se kanonik Benja obratio patrijarhu u Veneciji. Patrijarh se umiješao u situaciju, a Minucci mu je odgovorio, doduše ponizno, ali odlučno braneći svoju Crkvu. Patrijarh Lorenzo Priuli pozivao se na starije privilegije koje je izdao papa Hadrijan IV., a potvrdili su ih Eugen IV. i Nikola V. Nadbiskup je nasuprot patrijarhovim težnjama smatrao da on nema prvenstvo nad Zadrom i da je sukob s Benjom zadarska stvar koja s patrijarhom nema nikakvih dodira. Unatoč papinskim privilegijama, patrijarsi nisu imali stvarnu nadležnost nad Zadrom, već se radilo samo o formalnim potvrdama. Tako se nadbiskup našao između

Rima i Venecije. Njegova molba za razrješenjem dužnosti popraćena liječničkim potvrdoma dospjela je na stol kardinala Aldobrandinija. Nadbiskupovoj molbi nije udovoljeno pa se tijekom srpnja 1600. godine Minucci spremao za put u Zadar. Na put je krenuo tek sredinom studenoga i stigao je u Zadar nakon sedamnaest dana plovidbe. Osam dana poslije dolaska preminuo je njegov protivnik, Šime Budinić.

Te događaje opisuje Vrandečić u desetom poglavlju koje je naslovio „Zadarski izazovi“ (str. 246 – 282). Uskoci su ga smatrali svojim neprijateljem te su više puta nadbiskupa porobili, a uz to se morao odmjeravati s novim patrijarhom koji se iznova umiješao u zadarske prilike. O svemu tome izvijestio je Rim u svojem *ad limina apostolorum* koji je dovršio 11. svibnja 1601. godine. Cijelo je ljeto bolovao i spremao se na odlazak iz Zadra; otplovio je 6. studenoga 1602. godine u nadi da će njegova ostataka biti prihvaćena.

U jedanaestom poglavlju pod naslovom „Povijest Uskoka“ (str. 283 – 303) autor se ne bavi nadbiskupovom biografijom, nego njegovim spisateljskim djelom. Nadbiskupova *Historia degli Vschochi* nadaleko je poznata. Prvo izdanje priredio je bez godine i mjesta tiskanja. Uskoci su za njega kršćanski narod koji je pobjegao s otomanskog teritorija na teritorij pod carskom vlašću te je dobio naziv *Scocho*, lat. *Transfuga*. Njihova utvrda je Klis, a pošto su je otomanski vojnici zauzeli, naselili su se u Senju.

Za vrijeme boravka u Italiji zdravlje mu se poboljšalo i Vrandečić prikazuje ponovni Minuccijev odlazak u Njemačku u dvanaestom poglavlju pod naslovom „Ponovo na dvoru“ (str. 305 – 321). Tu u Bavarskoj njegovo se zdravlje poboljšalo, a bavarski vojvoda želio mu je na svaki način ugoditi. Prihvatio je posljednju misiju i otputovao na granicu Vestfalije i Flandrije. Putovanje ga je tjelesno shrvalo, vratio se u München bolestan i preminuo je u noći 7. ožujka 1604. godine od upale pluća.

Zaključujući prikaz Vrandečićeve monografije, smije se bez ikakvih pretjerivanja ustvrditi: dugogodišnji rad na monografiji isplatio se, autor donosi mnogobrojne pojedinosti Minuccijeve djelatnosti i skladno ih uklapa u jednu cjelinu. Osobito prikazuje njegovo djelovanje koje je proveo kao zadarski nadbiskup, gdje se politički našao između Rima i Venecije. Minucci nije bio povjerenik Venecije, nego crkveni prelat koji je zastupao papinske interese. Kao iskusni diplomat zapazio je mogućnost oslobađanja kršćana od turskog jarma i u tome je interesu radio kritizirajući mletačku politiku oklijevanja i neutralnosti jer ona nije bila izraz političkog razuma, nego izraz slabosti.

Zvezdan Strika